

Somkuti Bálint

Az 1663-1664. évi nagy török háború

1. Bevezető

Zrínyi Miklós szerepe a bemutatandó időszakban meglehetősen jól ismert, ám számos olyan résztvevője van a fenti időszaknak, akik szintén fontos szerepet játszottak az eseményekben. Ezek közül az egyik Esterházy Pál, a későbbi nádor, aki egy hányatott sorsú műben, a *Mars Hungaricus*-ban írta meg a háború előzményeit és eseményeit.

Habent sua fata libelli. A mondás talán kevés könyvre igazabb mint a *Mars Hungaricus*-ra. A befejezése után (kb. 1665-66) sokáig az Esterházyak könyvtárában elfekvő mű Bubicz Zsigmond, az Esterházy hercegek nevelője és káplánja, által került először, ha töredékesen is, bemutatásra 1895-ben.¹ Teljes kiadására és lefordítására azonban egészen 1988-ig kellett várni. Késői megjelenése miatt a mű, sok a korral foglalkozó írás forrásai közül kimaradt. Jelen dolgozatomban elsősorban a *Mars Hungaricus*, illetve a legújabb kutatások eredményei alapján szeretném bemutatni a háborút, előzményeit, Montecuccolit (jelentős részben Perjés Géza munkássága alapján) illetve a résztvevő magyar főurakat.

2. Előzmények

Mint oly sok háború esetében az okok itt is jóval a háború helyétől és idejétől távol eső eseményekben keresendők. 1655-ben a svédek megtámadták Lengyelországot és ezzel kirobbant az Északi háború (1655-1660), nem összetévesztendő a Nagy Északi háborúval (1700-1721). II. Rákóczi György, akiről Esterházy nyilván utólagos visszatekintéssel rendkívül elítélően nyilatkozik („féktelen nagyravágyásból szövetségre lépett a svédekkel és a kozákokkal”)², azonban a Porta engedélye nélkül beavatkozott a háborúba. Ez arra sarkallta a bécsi udvart, akinek szintén nem állt érdekében, hogy Erdély túlságosan megerősödjön, hogy szabad kezet adjon az oszmánoknak Rákóczi megregulázására.

A Porta ezután tatárokat küldött Erdély pusztítására, illetve letette Rákóczit a fejedelmi székből és Rhédey Ferencet választotta meg az erdélyi rendekkel. Perjés szerint nincs okunk feltételezni, hogy az oszmánok további büntetést terveztek volna Erdély ellen, hiszen hosszú ideje megfelelt nekik Erdély fél független állapota, illetve a birodalom lehetőségeit meghaladta az éppen folyó kandiai háború mellett egy másik hódító háború megindítása.³ Mindezekon felül 1657-ben robbant ki Abasza Hasszán lázadása is, melynek nyomán Köprülü Mehmed nagyvezérnek vissza kellett térnie Konstantinápolyba.⁴

¹ Esterházy Pál : *Mars Hungaricus*, Zrínyi könyvtár III, Budapest 1989 (a továbbiakban Zrínyi III.) 7. old.

² Zrínyi III. 109. old

³ i.m. 27. old.

⁴ http://michaelreport.com/historypages/east/ottomans_17th_indepth.htm

Így egészen 1659-ig kellett várni a Rákóczi elleni fellépés folytatására, mely nem meglepő módon Havasalföld és Moldávia ellen indult, hiszen a két fejedelemség élén Rákóczi által kinevezett emberek álltak. Végül 1660-ban a szászfenesi csatában Rákóczi sorsa is beteljesedett. Hű embere Kemény János követte a fejedelmi székben, amikor szembeszállva a Porta által támogatott Barcsay Ákost elfogatta. Innentől kezdve az események feltartóztathatatlanul haladnak egy háború irányába, ugyanis Kemény támogatásért a Habsburgokhoz fordul, ám a velencei követ szavai szerint: "A császár azért keveredett bele ebbe a háborúba, mert túlságosan el akarta kerülni."

Perjés Géza innen számítja a vasvári békével végződő háború kezdetét (és nem az 1663-as török hadműveletektől)⁵, ugyanis a törökkel szembefoduló Kemény Bécs segítségét kérte. Az udvar Montecuccoli vezetése alatt 14-15.000 az északi háborúban megedződött katonával akart diverziót végrehajtani Esztergom vagy Buda irányába és így tehermentesíteni Erdélyt. Ám az utolsó pillanatban a Haditanács megváltoztatta a parancsot és a Tiszához való vonulásra, azaz Kemény közvetlen megsegítésére, utasította Montecuccolit, aki erőteljesen tiltakozott, a felső-magyarországi viszonyok, a rossz utak, a nagy távolság és az utánpótlási vonal sebezhetősége okozta problémákra jogosan hivatkozva, ám hiába.⁶ A sereg nagy nehézségek árán eljutott a Tiszához, de ahelyett hogy ott várakozott volna, a parancsot teljesítve továbbindul. Montecuccoli döntésének okai ma sem tisztázottak. Perjés szerint a Kolozsváron remélt esetleges jobb ellátás, vagy a sereg elrettentő erejében bízhatott, ugyanis úgy tűnik kereste a döntő összecsapást. Véleményem szerint a megerőltető (és felesleges) menet értelmét akarta egy győztes összecsapással igazolni, hiszen a hadtörténelemben több olyan esetet ismerünk, amikor a katonák sokszor leírhatatlan nehézségeket is vállaltak egy győztes csatáért.

Azonban a Porta Apafi Mihály kinevezésével egyértelművé tette szándékait, és Montecuccoli nem kockáztathatta egy általános háború kirobbantását, ráadásul hamarosan kézhez kapta a döntő csatát tiltó udvari utasítást, így nem maradt más lehetősége mint a visszavonulás. Bár az ezt követő eseményekért (az eredménytelen hadjárat, bukása és az éhező katonák pusztítása) a legtöbben –Zrínyi is – Montecuccolit okolják, azonban Szalárdi is tudott a tiltó parancsról („...ha az török Erdélyben magyar fejedelmet választat meg ne harcoljon...”)⁷, így túlzás ezt a döntést, illetve előzményeit Montecuccoli sajátjaként feltüntetni. Érdekes és talán nem véletlen, hogy a kivonulás okaként Esterházy a ténylegesen megerőltető és komoly

⁵ Perjés Géza: *A „metodizmus” és a Zrínyi-Montecuccoli vita*, in: *A korai stratégiai gondolkodás*, szerk. Veszprémy László, Budapest, 2005, (továbbiakban *Korai stratégiai gondolkodás*) 89. old.

⁶ *Korai stratégiai gondolkodás* 90. old.

⁷ Szalárdi János: *Síralmas magyar krónika*, Békéscsaba, 1980 (továbbiakban Szalárdi) 662. old.

veszteségekkel járó menetet adja meg (Perjés, a tanulmányban nem közölt forrás alapján, 5-6000 főre teszi az Erdélybe oda és visszavonulás veszteségét), mely annyira legyengítette a sereget, „hogy nem kell egy ilyen állapotban lévő sereget a legnyilvánvalóbb veszélynek kitenni.”⁸ Szalárdinál ez a szám nyolcezerre rúg, melyért ő a járványokat teszi felelőssé, bár tesz egy érdekes megjegyzést, mely súlyos alultápláltságra utal (és jól jellemzi a kor erőltetett menetének szokásait is). „De azontúl is felmentekben mindenütt egyaránt holtak, utokban is sokan kidőlengezvén az útból, halva, mezítelen hagyattak.”⁹ Így tehát Montecuccoli megkezdte a visszavonulást. Az egyedül maradt Kemény János Segesvár várában ostrom alá vette Apafit, ám egy egy kétezer fős török sereg ostrom közben meglepte és a lováról leesett fejedelmet valószínűleg a menekülők taposták agyon.¹⁰

Bécs határozatlansága és kapkodva meghozott döntései megváltoztatták a Porta álláspontját. Perjés korábbi kutatásai szerint azért döntött a háború megindítása mellett, mert Bécs tetteit politikailag kétértelműek, míg katonai felkészültségét zérónak ítélve arra a következtetésre jutott, hogy Bécs gyenge. Az újabb kutatások azonban árnyalják ezt a képet. Egyrészt Konstantinápolyban értesülhettek a szerveződő európai törökellenes összefogásról, mely összefogást egy sikeres megelőző háborúval akár el is lehet fojtani, másrészt tudhattak a keleti országrészben felmerült teljes hódolás ötletének felmerüléséről, így egy nyertes háború az ötlet támogatottságát is növelte volna.¹¹

És itt álljunk meg egy pillanatra. Ezt a kérdést még nem nagyon vizsgálta meg a történetírás, pedig jelentős problémáról van szó. Az Északi háborút lezáró olívai béke nyomán felszabaduló osztrák csapatokat felhasználva, és félve attól, hogy a törökök Erdély után a királyi Magyarország ellen indulnak, 1661-ben a magyar főméltóságok benyújtják a török elleni háború megvívására vonatkozó tervüket. Ez az *Opinio Dominorum Consiliariorum Hungarorum* címet viseli és egyértelműen árukkodik Zrínyi hatásáról. A mű szerzői szerint a keleti megyékben lábrakapó hódolási szándék okai a következők: 1. A Habsburgok gyengesége miatt nincs esély a maradék országrész megvédésére. 2. Az egységes ország elkerülhetné a pusztítást. 3. Nincs jobb megoldás, mint a pogány oltalma alá helyezni az országot és így alacsony adót fizetne egy helyre, mint kettőre. Bár az okirat aláírói leszögezik, hogy nem értenek egyet a gondolattal, azért a legsúlyosabb érvet mellette nem felejtik el megemlíteni (Senki sem képes két úrnak szolgálni)¹². Mivel ez a kérdéskör még nem lett

⁸ Zrínyi III. 119. old.

⁹ Szalárdi 669. old.

¹⁰ Zrínyi III. 43. old.

¹¹ i.m. 32. old.

¹² i.m. 36. old.

alaposan kutatva nehéz eldönteni, hogy a szándék tényleg erős volt-e, vagy írói túlozták el a mértékét, hogy nyomást gyakoroljanak a bécsi tanácsosokra. A törökök oldaláról tehát elegendő indokot találtunk a háború megindítására. De mi volt a helyzet a bécsi udvarral?

Nos Bécsben a békét kívánók voltak többségben, melyben nyilván jelentős szerepet játszott az Északi háború által kiürített kincstár, illetve az a tény hogy még Montecuccoli is többször kérte az állandó sereg felállítását, azaz Bécs maga sem bízott saját erejében.¹³ Talán ezért is sürgette az udvar minden eszközzel Új-Zrinyivár építésének leállítását, melyet a török is igyekezett támadásokkal megakadályozni. Jól jellemzi az udvar és Zrínyi közötti kapcsolatot, hogy az építkezést 1661-ben megkezdő Zrínyi gyakran olyan nevetséges indokokkal hártja el az erre irányuló kéréseket, melyeket nyilván ő maga sem gondolt komolyan (a vár „szinte”! a saját birtokán fekszik, vagy a hely dédapja egyik emberéé volt, melyen egy őrház állt és ő csak azt építi tovább stb.)¹⁴. A Mars Hungaricushoz írt tanulmányban Perjés részletesen kifejti, hogy egy jól szervezett vagy erősen központosított államban ilyen eset nem fordulhatott volna elő, illetve bizonyítja, hogy az eset milyen mély ellentéteket tár fel az udvar és a magyar nemesség között.¹⁵ Bécs mindent megtett 1661 tele - 1662 nyara között hogy elérje a békét, éppen ezért érthetetlen, hogy nem reagált az előzetes béketervre (bár ezt szerintem lehet az akadozó hivatlanok szervezet számlájára írni), ezért a törökök 1662 őszén elkezdték a hadsereg mozgósítását. Amikor 1663 januárjában Bécs újra folytatná a tárgyalásokat a Porta beleegyezése már csak a figyelem elaltatását célozza.

3. Az 1663.évi hadjárat

Az összegyűlt török sereg parancsnoka, a nagyvezír megkapta a szultántól a proféta zászlaját és 1663. áprilisában megindult Magyarország ellen. Szokás szerint a távolabbi helyekről érkező csapatok Drinápoly alatt gyülekeztek, míg a balkáni és magyar csapatok menet közben csatlakoztak a sereghez. Az erdélyi, moldvai, havasalföldi tatár hadakkal együtt Perjés 150 000 főre teszi a hadsereg nagyságát. Az ellátás mint mindig most is kitűnően volt megszervezve, Evlia Cselebi 1000 hajóról és 25 000 tevéről tudósít és most valószínűleg nem túloz. A már hanyatló Oszmán Birodalom államszervezete még így is hatékonyabban működött mint a Habsburgoké.¹⁶ A jelentős mértékben irreguláris alakulatokból álló seregben fenntartott rendről, még francia források is elismerően írnak, külön kiemelve, hogy

¹³ Perjés Géza: *Zrínyi Miklós és kora*, Budapest, 2002 310. old

¹⁴ Zrínyi III. 39.old.

¹⁵ i. m. 41. old.

¹⁶ i. m. 43. old.

mindenfajta élelmiszerért fizettek, ezért a földművesek szinte mindennel elárasztották őket, igaz ez Érsekújvár ostrománál, már nem volt igaz.¹⁷

Az induláskor megtartott haditanács Győrt jelöli meg a hadjárat céljaként. Érdekes felidézni a hadsereg vonulásának állomásait. Az áprilisi közepi indulás után a sereg június 8-án érkezik Belgrádba, ami igen komoly menetteljesítmény figyelembe véve a méreteit. Innen 21-én indul tovább, és több mint két hét alatt éri el Eszéket, ahol át is kel a hídon, melyet Zrínyi kémszolgálatára révén már másnap jelez Csáky Istvánnak, kiemelve, hogy nem tudni a török merre indul.¹⁸

Alig tíz nap alatt újabb jelentős távolságot megtéve a török főemberek Budán július 17-én újra haditanácsot tartanak. Itt a magyar viszonyokat jól ismerő helyi tisztek tanácsát megfogadva, nem az eredeti cél, Győr elleni támadást, hanem egy gyors esztergomi átkelés után Érsekújvár elfoglalását tűzik ki célul. A sereg négy nap múlva már indul is tovább, sorai között találjuk a híres török utazót Evlia Cselebit, aki érzékletes, bár sokszor megbízhatatlan beszámolót írt az eseményekről. Néhány nap múlva a sereg elővédje hajókon átkelt a Dunán Párkányba, majd a fedezetük alatt elkezdődött a hajóhíd összeállítása.¹⁹ Amikor Érsekújvár kapitánya erről értesült azonnal rajtuk ütött az amúgy is alacsony létszámú helyőrség egy részével. Bátor vállalkozását arra a hírre alapozta, hogy a török sebezhető helyzetben van mert a hajóhíd szétszakadt. Perjés feltételezi, hogy tudatos hadicselről volt szó. Esterházy így ír: „Csakhogy ez a szándéka, nem maradhatott rejtve a nagyvezír előtt ... és mint lesben álló sárkány hat órán keresztül várt szerencsétlen áldozatára.”²⁰ Ez annál is valószínűbb, mert a hídról szóló hírt hozó két katonát, akik addig fogságban voltak, Forgách a csata után karóba húzatta. Az elvesztett párkányi ütközet után a török sereg augusztus 16-án megkezdte a szabályos ostromot.

Logikusan felmerül a kérdés hogy mit csinált eközben a császári sereg, melyet lett volna alkalom április és augusztus között összegyűjteni. Nos az alig 5000 fős sereg a nemesi felkelők beérkezését várta, de a megérkeztük után sem volt abban a helyzetben, hogy komolyan közbeavatkozzon.²¹ Montecuccoli kénytelen volt megelégedni azzal, hogy először Pozsony, majd Magyaróvár, majd mellett táborozott (miután Pozsony kapitánya nem engedte az ellátás akadozása miatt éhező, és nyilván fosztogató sereget a falak közé!).²²

¹⁷ i. m. 130. old.

¹⁸ i.m. 43. old.

¹⁹ i.m. 47. old

²⁰ i.m. 123. old.

²¹ Korai stratégiai gondolkodás 94. old.

Bár Zrínyi meg volt róla győződve a törökök még sem Új – Zrínyi vár felé indultak, ám nem feledkeztek meg róla. A kanizsai és a boszniai pasa parancsnoksága alatt nyolcezer fő váratlanul ostrom alá veszi a várat, amit az őrés nagy ügyvel bajjal tud csak elhárítani. Szeptember 8-án Wesselényi nádor hadiszemlét tart Váton, ahova másnap megérkezik Zrínyi is, akiről Esterházy lelkesedve az írja: „... megérkezett a hősök hőse..., akit attól a naptól fogva mindenkinél jobban szerettem.” Zrínyi átveszi a magyar hadak főparancsnokságát, Batthyány Kristóf a Kanizsával szemközti végek főkapitánya pedig a helyettese lesz.²³

Ám az erőviszonyok miatt az egyesült sereg sem tehetett semmit, így a török szabályos ostrom után elfoglalta Érsekújvárt, majd megkezdte visszavonulását téli szállásaira. Két kisebb jellegű győztes ütközet (a vízvári csata, melyben a 15 000 fős egyesült sereg gyakorlatilag rajtaütött a török utóvédre és a Mura melletti csata, melyben Zrínyi tönkre veri a folyón átkelő törököket) zárja le az 1663-as évet.²⁴

4. Az 1664. évi hadjárat és a váradi béke

A Habsburgokkal többé-kevésbé szemben álló, francia ösztönzésre létrejött, Rajnai Szövetség lassan gyülekező csapatai avval a határozott utasítással érkeztek, hogy elsősorban Zrínyivel működjenek együtt. Mivel az előző évben Érsekújvár ostroma közben a tatár segédcsapatok Morvaországig jutottak a német rendek belátták, hogy segíteniük kell. Mindazonáltal a Türkenhilfét nem pénzben –ugyanis joggal gyanakodtak a korrupt bécsi hivatalnokokra –, hanem az azon kiállított katonákban küldték el, saját parancsnokuk Hohenlohe gróf parancsnoksága alatt. A hadjárat pontos tervét még decemberben Csáktornyan megvitatták, és Zrínyi maximálisan meg volt elégedve parancsnoktársa elszántságával. Mivel a hadjáratban központi utasítás nincs, Zrínyi kéri és nem utasítja a többi magyar nemest, hogy belátásuk szerinti katonasággal járuljanak hozzá a vállalkozáshoz, melynek célja ekkor még csak annyi, hogy lehetőség szerint meggyengítse a török hátszágát az Új Zrínyivár felé vezető úton. Kérésére így is jelentős erők érkeztek (közel nyolcezer fő), míg a sereg összlétszáma 26.000 emberre rúgott.²⁵ A különböző helyekről érkező alakulatok Berzence mellett találkoztak, és azonnal bele is kezdtek ostromába. Ám mielőtt a döntő rohamra sor került volna a Rövid és igaz beszámoló c. német röpirat szerint a „chis Forgách” rávette a helyőrséget, hogy szabad elvonulás fejében adja meg magát. A kapituláció elfogadását pszichológiai okok is alátámasztották, ugyanis az elvonuló őrség a környék többi várát is

²³ Zrínyi III. 55. old.

²⁴ i.m. 57. old.

²⁵ i.m. 60. old.

megadásra bátorította. Ám a várból kivonuló száz tatárt meglátva, akiket különösen kegyetlen harcmodoruk miatt rettegtek és gyűlöltek „a szabad hajdúk és a huszárok rájuk rontottak. Zrínyi és a tisztek próbáltak rendet teremteni²⁶, de az egyik feldühödött katona még Zrínyire is tátámadt, ám Hohenlohe gyalogosai lelőtték. Berzence után Babócsára vonult a sereg, melynek őrsége a túlerőt látva megadta magát. Innen Barcson át Szigetvárra vonult, melynem ostromára nem is gondolhatott hiszen Esterházy szerint „Sziget tehát igen alaposan megerődített vár, ... , a mocsarak úgy vesznek körül, mint valami tó vize, ezáltal szinte bevehetetlen.”²⁷ A sereg január 27-én indult Pécs felé. Rövid harcok után mind a belső, mind a külső várost elfoglalták, ám a vár mégtartotta magát. A hadjárat fáradalmaitól kimerült sereg ezután kifosztotta a várost különösen a bor készletek látták kárát a rablásnak. Egyedül Zrínyinek sikerült rendet tartania a csapatai között. Miután egyértelmű volt, hogy a vár ostroma sokáig fog tartani nehéztüzérség hiányában (a sereg legnagyobb ágyúja is a közepesnek mondható hat fontos volt), így Zrínyi a lovasság nagyobbik részével Eszékre indult. A komoly mérnöki tudásról bizonyosságot adó eszéki fahíd (melynek pontos méreteit a mai napig nem ismerjük) okozott némi nehézséget, de Esterházy szavaival: ”Sokáig tanácskoztunk hogy ezt a szerkezetet ilyen kis sereg hogyan tudna szétrombolni, ... Nádat kerítettünk, ... s beborítottuk vele az egész hidat..., sőt alsó részébe is tömködtünk, s oldalába is mindenütt nádat dugdostunk...”²⁸ Két napi munka után Esterházy szerint a a híd „szinte egy perc alatt elhamvadt”. Ha nem is ilyen rövid idő alatt, de a *Mars Hungaricus* szerint 8335 láb hosszú híd rövid idő alatt teljesen leégett. Ezután a csikorgó hidegben a lovasság visszatért Pécshez.

Itt szeretnék kitérni, egy, a köztudatban meggyökeresedett képre, mely szerint Zrínyi téli hadjárata azért lehetett olyan sikeres, mert a törökök nem bírták a hideget. Nos ez az állítás teljességgel téves. Az oszmán sereg jelentős része a Balkánról származott, ahol nem ismeretlenek a nagy hidegek, de aki járt már Anatóliában az is tudja, hogy ott sem ritkák a magas hegyek és a fennsíkok ahol szintén gyakran előfordul jócskn fagypon alatti hőmérséklet. A hadműveletet leíró források egybehangzóan megemlékeznek a hidegről, és a metszően éles, erős szélről, de ez a keresztény seregnek is hatalmas gondokat okozott. Zrínyi az évszak kiemelésénél ezért valószínűleg arra gondolt, hogy a szokatlan időpont miatt sikerül meglepni a törököket.²⁹

²⁶ i. m. 139. old.

²⁷ i. m. 142. old.

²⁸ i. m. 144. old.

²⁹ i. m. 71. old.

Pécs alá visszatérve, Zrínyi vitába keveredett Hohenlohéval, aki a zsákmány reményében megrohanta volna a várat, de ebben a sok beteg és sebesült miatt a kimerült sereg valószínűleg nem lett volna sikeres. Így az egyesül hadsereg visszavonult, magával vive Pécs lakosságát. Szigetvár alatt a helyőrség kicsapott rájuk, és ekkor történt az az érdekes eset, melyben az egyik német csapat kis híján rátámadt Batthyány lovasaira, mert az öltözékük miatt töröknek nézte őket. Ilyen és ehhez hasonló problémák miatt a hadjárat befejezésének idejére a korábbi jó kapcsolat Zrínyi és Hohenlohe között teljesen megromlott.

A korábbi feltevésekkel ellentétben Pejés szerint Zrínyiben ekkorra fogalmazódott meg a gondolat, hogy a hátországa elpusztítása után Kanizsát el lehetne foglalni. Erre február 19-én engedélyt is kér, ám a választ érthetetlen módon, csak március 18-án kapta meg. Ráadásul az ostrom felszerelés is késik, így a lövetés csak május 9-én indulhat meg. Június elsejére azonban a török főszereg már annyira közel van, hogy hiába van már csak napokra a vár feladása Zrínyi kénytelen abbahagyni az ostromot, sőt Új-Zrínyivár alá is csak ügyel-bajjal jut el a sereg.³⁰

Maga a sok vitát kiváltott vár semmiképpen sem lehetett „juhakol”, Perjés szerint a „nyomorúságos kunyhó”, mely helyesebb fordításaa Montecuccoli által használt „bicocca” kifejezésnek sem helytálló.³¹ A legújabb kutatások szerint a Mura átkelőjét őrző vár az akkori legmodernebb elvek szerint, stratégiailag fontos helyen épült, ugyan tény, hogy a környező, a várnál jóval magasabb hegyekről, az egész területe belőhető volt. Montecuccoli rosszindulatát megmagyarázhatja Zrínyivel folytatott vitája, illetve az a tény is, hogy odaérkeztek a sereget rendkívül rossz állapotban találja. Márpedig ez a helyzet komoly veszélyt hordoz magában. Amint ugyanis a török főszereg leküzdötte Új-Zrínyivárt egyenesen megindulhat Stájerország felé, melyben Zrínyi legyengült serege nem tudja megakadályozni. Ráadásul ekkor az egyesült birodalmi sereg nagy területen szétszórva helyezkedett el. A fentiek miatt Montecuccoli szemében a vár semmilyen értékkel nem rendelkezik fő feladata, hogy feltartsa a török főszereget, amíg összegyűlnek a birodalmi hadak. Számára nem fontos az általa védelt terület, sem a Kanizsát fenyegető elhelyezkedése. Vele szemben Zrínyi viszont mindenáron tartani akarja, ám a vitában alulmarad, ugyanis az udvar is Montecuccoli véleményét osztja, ezért elkeseredetten otthagyja a tábornokot.³²

Zrínyi-Újvár végül, négy hetes ostrom után elesik és a törökök lerombolják (némi rosszmájúsággal megjegyezhetnénk nem rossz egy juhakoltól). Esterházy később visszamegy

³⁰ Korai stratégiai gondolkodás 95. old.

³¹ Zrínyi III. 39-41. old.

³² Korai stratégiai gondolkodás 97. old

a helyszínre és feleségének írt levelében eképp méltatja: "Az minákat mind megnéztem, a batériákat is. Bizony dolog olyan munkát sohasem láttam."³³.

Amint a török főszereg elvonul Kanizsa felé, megindul a találgatás mi is lehet a következő célja. Mivel közel fél éve zajlanak hadműveletek a környéken, illetve a birodalmi és francia segédcsoportok sem hajlandóak a támadásra ezért lehetetlen támadásra indulnia. Ezért amint a felderítők jelentéseiből világossá válik, hogy a török északra indult Montecuccoli a lovassággal a Rábához siet és az itt biztosító magyar felkelő csapatokkal együtt sikeresen hiúsítja meg a török elővéd átkelését.³⁴

Minden tényező, (az ellátás hiányosságai, Bécs közelsége, a kedvező taktikai helyzet stb.) miatt egyértelmű, hogy a Rába mellett döntő csatát kell állni. Ráadásul a katonailag rosszabb helyzetben lévő törököt is erre kényszerítik a körülmények. A Dráva elhagyása után itt is akadózni kezd az ellátás, helyben maradni nem lehet, hiszen még messze Kászim napja, a visszavonulás azonnal a nagyvezír fejébe kerülne. Ausztriában viszont megfelelően lehetne ellátni a sereget. Rövid időn belül a két sereg farkasszemet néz egymással a Rába két partján. A keresztény hadvezetés szerint a folyón nem tudnak átkelni a törökök ezért előkészületeket sem tesznek. Ám egy folyókanyarban, a parton felállított török ágyúk fedezete alatt augusztus elsején egyre több török egység kel át a folyón és elfoglalnak egy falut. Ez hatalmas meglepetést és zűrzavart okoz a keresztény táborban, ezért csak a második ellentámadás sikeres, ám jelentős török erők maradnak a túlparton.³⁵ Montecuccoli haditanácsot hív össze ahol óvatos személyiségére jellemző módon kivárást, azaz védekezést javasol. Vele ellentétben a szövetségesek a támadás mellett foglalnak állást, így az egész keresztény sereg támadásra indul az eddigre árkokkal körülvett hídfő ellen. A németek áttörnek a védvonalat és az erős tűz hatására a törökök első sorai, rendben hátrálni kezdenek. Ezt látva a török vezetés parancsot ad a janicsáronak a parton kialakított állásokba való visszahúzódásra, ezt a manővert azonban az irreguláris erők félreértik és visszavonulásnak vélik ezért menekülni kezdenek.³⁶ A túlparton tehetetlenül álló nagyvezír szeme láttára pusztulnak el a hídfőben lévő csapatok. Ezen a ponton egyet kell értenünk Perjés Gézával, aki a közismert mondást idézi fel, miszerint minden hadsereg az azt felállító társadalom tükürképe, annak okaként hogy a nyugati seregekben régóta probléma nélkül végrehajtott átcsoportosítás miatt okozott katasztófát a törököknél.³⁷

³³ Zrínyi III. 85. old.

³⁴ Korai stratégiai gondolkodás 97. old

³⁵ Korai stratégiai gondolkodás 98. old

³⁶ Korai stratégiai gondolkodás 99. old

³⁷ Perjés Géza: *Zrínyi Miklós és kora*, Budapest, 2002 312. old

Ugyan a sereg nagyjából hetede semmisült csak meg, erkölcsileg hatalmas csapást szenvedett el. A nagyvezír ezt felismerve egy ideig nem mozdult, majd rendben visszavonult. Montecuccolinak később szemre hányást tesznek amiért nem üldözte a törököket, ám óvatos személyisége mellett erre jó okai is voltak. Az oszmánok nem szenvedtek jelentős vereséget, és az üldözéshez neki is át kellett volna kelnie a folyón.

A gyakorlatilag oszmán vereséggel végetért háborút lezáró vasvási béke azonban olyan feltételeket tartalmazott, mintha a törökök nyerték volna meg a szentgotthárdi csatát. Az udvar nemcsak kihagyta a békéből a magyar főrendeket, de a mondás szerint „sine nobis de nobis” rendelkezett róluk, amikor elfogadta Székelyhíd leromvolását, török kézen hagyta Érsekújvárt, sőt az 1660-1664 között szerzett fontos erdélyi várakat is, ezzel gyakorlatilag a szultán kezére játszva Erdélyt. A hatalmas európai felháborodást keltő békéről az bécsi udvar is tudta, hogy gyalázatos ezért egy hónapig titkolta megkötését. R. Várkonyi Ágnes szerint erre a megalázó lépésre azért volt szüksége a Hofburgnak, hogy a fő ellenségnek tekintett franciák ellen tudja fordítani erejét. Lelkük rajta.

Források:

Perjés Géza: *Zrínyi Miklós és kora*, Budapest, 2002 312. old

Esterházy Pál : *Mars Hungaricus*, Zrínyi könyvtár III, Budapest 1989

Perjés Géza: *A „metodizmus” és a Zrínyi-Montecuccoli vita*, in: *A korai stratégiai gondolkodás*, szerk. Veszprémy László, Budapest, 2005

Szalárdi János: *Síralmas magyar krónika*, Békéscsaba, 1980